

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДО ВИХОВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ

У статті розглянуто проблему підготовки вчителів до виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини. Метою такої підготовки стало підвищення рівня педагогічних знань, стимулювання педагогічної цілеспрямованості, формування педагогічної спостережливості, розвиток педагогічної інтуїції, втілення педагогічного оптимізму. Досягненню цієї мети були підпорядковані лекційні, семінарські та практичні заняття. Проведена робота з вчителями позитивно позначилась на вихованні у молодших школярів ціннісного ставлення до людини.

Ключові слова: молодші школярі, вчителі початкової школи, виховання ціннісного ставлення до людини, педагогічний досвід, професійне зростання.

Зорієнтованість українського суспільства на демократичні цінності і гуманістичну мораль зумовлює необхідність упровадження нових підходів і технологій у виховний процес початкової ланки школи, котрі б визначали ставлення до людини як до мети, а не як засобу.

Це знайшло втілення в державних національних програмах «Вчитель», «Діти України», Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді, Наказі «Про основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» МОН молодьспорту України від 31.10.11 р. № 1243, «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.»

Різні аспекти ціннісного ставлення до людини досліджували І. Бех, С. Гаряча, О. Докукіна, К. Журба, В. Киричок, Г. Кирмач, Г. Назаренко, В. Рибалка, К. Чорна, І. Шкільна, Н. Щуркова, у працях котрих відображено сучасне бачення зазначеної проблеми. Однак і досі залишається недостатньо висвітленою проблема підготовки вчителів до виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

Метою статті є висвітлення основних положень щодо підготовки вчителів до виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини.

Незважаючи на накопичений значний потенціал у вихованні ціннісного ставлення до людини, початкова школа не спроможна ефективно використовувати його через поверхову обізнаність учителів із сучасними підходами і методиками виховання, відсутність виховної системи, невпевненість у своїх силах, дотримання авторитарного стилю у вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Підготовка педагога до виховання ціннісного ставлення до людини в сучасних умовах має ґрунтуватися на гуманістичній етиці і моралі, які визначають її зміст і спрямованість.

У зв'язку з цим існує нагальна потреба у підготовці педагога до здійснення такого виховання у сучасних умовах, що обумовлює необхідність у формуванні відповідних педагогічних умінь, які би сприяли впровадженню гуманістичних принципів у педагогічну практику, та розробленні на їхній основі технологій виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини. Підготовка педагога має здійснюватися з опорою на творчу особистість вчителя та передбачати певну логічну послідовність, яка б забезпечувала особистісне і професійне зростання вчителя; відповідні навички, необхідні для взаємодії з колегами, батьками і дітьми; та якості, що визначали б особистісну організованість, прагнення морально розвиватись і професійно зростати. Такі прагнення свідчать про мотиваційну спрямованість особистості, яка є важливою передумовою оптимізації виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини.

Підготовка вчителів до виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів ставила за мету підвищити рівень їхньої *педагогічної ерудиції*, тобто розширити коло педагогічних знань із зазначеної проблеми, які учитель активно застосовуватиме у начально-виховному процесі; стимулювати *педагогічну цілеспрямованість*, потребу вчителя у плануванні та організації своєї роботи, готовність до змін завдань залежно від педагогічної ситуації; формувати *педагогічну спостережливість* — розуміння вчителем сутності педагогічної ситуації, причинно-наслідкових зв'язків, з тим щоб краще зрозуміти та підтримати учня; розвивати *педагогічну інтуїцію* як здатність швидко приймати педагогічне рішення з випередженням можливого подальшого розвитку ситуації; спонукати до *педагогічної імпровізації* — знаходження ефективного педагогічного рішення і його втілення у виховну практику; втілювати *педагогічний оптимізм*, який ґрунтується на вірі у здібності і можливості вихованців, здатність побачити у кожній дитині те позитивне, на що можна спиратися [4, с. 120].

Важливими складовими професійної компетентності вчителя щодо виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини є: знання про ціннісне ставлення до людини у теорії і практиці педагогічної науки, педагогічні уміння, педагогічна позиція, психологічні особливості особистості самого учителя, які забезпечать у молодших школярів ціннісне ставлення до людей.

Виховання ціннісного ставлення до людини має здійснюватися в атмосфері поваги до людської гідності вихованців, що надзвичайно важливо для самореалізації сутнісних сил дитячої особистості. Учитель повинен вміти довіряти дитині, розуміти її позицію та враховувати її, виявляти інтерес до її особистості, стимулювати та спрямовувати моральний розвиток особистості дитини; бути тактовним; добре розуміти внутрішні стани дитини за її поведінкою, володіти засобами невербального спілкування (міміка, жести); во-

лодіти засобами, що спонукають до активної взаємодії (приклади з власного досвіду, життя); долучати до спільної творчої діяльності; використовувати у своїй практиці гумор, бути готовим до усмішки, володіти тоном і підтоном, слухати і чути учня, не перериваючи його мовлення і навчальні дії; уміти впливати на учня не прямо, а опосередковано і т.п.

Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини залежить від гуманістичної спрямованості особистості вчителя, який ставиться до дитини як до найвищої цінності, визнає її права на свободу і щастя, вільний розвиток і прояв своїх здібностей. Учитель покликаний не лише дати освіту, а й підтримати людське в людині, володіти високими моральними якостями, ґрунтовними знаннями, педагогічними технологіями, а також постійно підвищувати свій фаховий рівень, який необхідний у практичній діяльності.

Важливим кроком у підготовці вчителів було переконати їх у необхідності відмовитися від авторитарного стилю виховання та авторитарної педагогіки і виробити стійку гуманістичну позицію. Учителі переконались у тому, що спілкування на гуманістичних засадах — це не вміння утримувати дисципліну, а долучення учнів до гуманістичних цінностей; спільна мова з учнями — це не домінування інтересів колективу й вимога слухняності, а мова довіри і поваги почуття гідності дитини. Такий стиль педагогічного спілкування полегшує спілкування для самих учнів, стимулює їхню ініціативу, самостійність суджень, критичність мислення, моральні почуття, їхню причетність до того, що відбувається у класі [1, с. 92]. Потрібно, щоб вихованці навчилися не лише ціннісно ставитись до інших, а й протистояти аморальним впливам, приниженню людської гідності, що без допомоги вчителя досягнути неможливо.

Робота вчителів, які брали участь у дослідженні, спрямовувалася на створення педагогічних умов для виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини, що обумовило необхідність методичної допомоги вчителям. На базі Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. Василя Сухомлинського, де були створені міська та обласна творчі групи вчителів, методичні об'єднання, підготовка вчителів до виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини здійснювалась на принципах престижу педагогічної діяльності, розгляду процесу виховання ціннісного ставлення до людини у контексті сучасних вимог до виховання, системності і неперервності підготовки вчителів, розвитку їхнього творчого потенціалу і педагогічної ініціативи, врахування життєвого і професійного досвіду вчителя, інтересів і психологічних особливостей усіх учасників виховного процесу, доцільного вибору форм і методів виховання, використання сучасних, інноваційних виховних методик і технологій.

Під час занять учителів знайомили з інноваційними методиками організації виховної діяльності у початковій школі, виховними можливостями, закладеними у групових, фронтальних й індивідуальних формах роботи.

У роботі з учителями наголошувалося на ролі особистого прикладу, оскільки вчитель для дітей є авторитетом і вони намагаються його у всьому наслідувати, копіювати у манерах і вчинках. Успіх чи неуспіх педагога у взаємодії з дітьми багато в чому залежить від його особистісних якостей, вміння налагодити стосунки з дітьми. Якщо між учителем і учнями встановлюються добрі відносини, то, як правило, учні так само ставляться один до одного. В основі гуманістичного стилю лежить віра у можливість кожного учня. Стиль стосунків педагога з дітьми виявляється, насамперед, у змісті його моральних вимог, у системі стимулювання й оцінюванні діяльності дітей. Учитель повинен розуміти і співпереживати іншим та приділяти увагу своєму власному внутрішньому світу [2, с. 41]. Молодші школярі надзвичайно чутливі до думки свого вчителя, тому кожну оцінку педагогові слід добре обдумати і обґрунтувати.

Розроблена нами на основі концептуальних положень гуманістичної педагогіки програма передбачала проведення підготовчої роботи з учителями експериментальних класів (участь у роботі творчих груп, виступ на конференціях, педагогічних і координаційних радах, засіданнях методичних об'єднань учителів і класоводів, вихователів ГПД, лекції, співбесіди та семінари-практикуми, методичні меседжі тощо).

Наведемо тематику лекційних занять для вчителів:

1. Теоретичні засади виховання ціннісного ставлення до людини у теорії і практиці виховання.
2. Філософсько-методологічні основи виховання ціннісного ставлення до людини у дітей.
3. Психолого-педагогічні особливості молодших школярів у вихованні ціннісного ставлення до людини.
4. Сутність та структура ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
5. Діагностика рівнів вихованості ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
6. Теоретичне моделювання процесу виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
7. Організація позакласних заходів з виховання ціннісного ставлення до людини в учнів 1-4-х класів.
8. Вивчення передового педагогічного досвіду з проблеми виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
9. Роль сучасної сім'ї у вихованні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

10. Використання ігрових методик у вправлянні ціннісного ставлення до людини у дітей молодшого шкільного віку.
11. Педагогічний такт та гуманістична спрямованість вчителя у вихованні ціннісного ставлення до людей в учнів 1-4-х класів.
12. Використання інноваційних технологій і методик у вихованні у молодших школярів ціннісного ставлення до людини: (критичне мислення, ейдетика, філософія для дітей, казкотерапія та ін.).

Наведемо тематику семінарських і практичних занять, які проводилися на формульованому етапі роботи у ЗШ №34 — ліцей «Сучасник» Кіровоградської міської ради:

1. Сучасні методи виховання ціннісного ставлення до людей у молодших школярів.
2. Використання виховного потенціалу позаурочної роботи у вихованні ціннісного ставлення до людини в молодших школярів.
3. Використання рефлексивно-експліцитного методу у вихованні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
4. Прийоми і засоби виховання ціннісного ставлення до людини в молодших школярів.
5. Використання виховного потенціалу уроків «Літературного читання».
6. Ігрові технології у вихованні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
7. Роль інтерактивних вправ у роботі з дітьми молодшого шкільного віку.
8. Тренінги для дорослих (учителів, батьків) з метою їх підготовки до виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
9. Взаємодія педагогів і батьків як умова виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

Учителі також брали участь у роботі науково-практичних конференцій, на яких висвітлювались проблеми специфіки виховання ціннісного ставлення до людини у школярів. Зокрема, на базі ЗНЗ №16 м. Кіровограда була проведена науково-практична конференція для вчителів експериментальних груп на тему: «Ціннісні виміри сучасного виховання молодшого школяра: основні підходи, тенденції і перспективи».

У секції I «Теорія та практика виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів» питаннями для розгляду були:

1. Методологічні засади виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

2. Виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів в українській педагогіці.
3. Зарубіжний досвід виховання ціннісного ставлення до людини у дітей 6-10-ти років.
4. Ставлення молодших школярів у призмі вікових особливостей.

Друга секція «Гуманізація виховного середовища початкової школи», яка працювала на базі ЗНЗ №26 м. Кіровограда, опрацювала такі питання:

1. Суб'єкт-суб'єктні стосунки вчителя і учня як умова виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
2. Організація гуманістично спрямованої позаурочної виховної діяльності у початковій школі.
3. Педагогічні умови виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
4. Особистий приклад вчителя у вихованні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

У третій секції «Роль сім'ї у вихованні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів», яка працювала на базі ЗНЗ №29 м. Кіровограда розглядала питання:

1. Роль батьків у вихованні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
2. Українські родинні пошанівні традиції.
3. Повага гідності дитини як важлива умова ефективного виховання молодших школярів.
4. Залучення дітей молодшого шкільного віку до добродійної діяльності в умовах сім'ї.

Четверта секція «Сучасні форми і методи виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів», яка працювала на базі ЗНЗ №34 досліджувала питання:

1. Інтерактивні методи виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.
2. Міні-тренінги у вихованні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

Під час підведення підсумків та ухвалення постанови науково-практичної конференції ведучі кожної секції аналізували діяльність секцій, коло питань, що розглядалось, робили висновки, приймали рішення. Постановою науково-практичної конференції визначалася низка заходів, запропонованих учасниками до впровадження у педагогічну практику.

У «педагогічних меседжах» брали участь учителі ЗНЗ №34 та ЗНЗ №29 м. Кіровограда. У рамках «педагогічних меседжів» проводились конкурси «Подаруй радість іншим», «Не соромся доброти своєї», «Коли ми разом», ігри-формули «Любов до учнів», «Спокій,

стабільність, упевненість у собі», було зібрано «Скриньку добрих порад», «Перлинки педагогічного досвіду».

Учителі, які брали участь в експериментальній роботі, обмінювались досвідом через взаємовідвідування уроків та позакласних заходів, акції обміну ресурсами: ІКТ, посібниками, довідниками; брали участь у тренінгах, майстер-класах, презентаціях проведених заходів, у проектній діяльності, семінарах-практикумах, вивченнях думки батьків, аналізі педагогічних помилок.

Оптимізації самостійної роботи вчителів сприяли запропоновані нами методичні матеріали щодо організації виховної роботи у початковій школі, програма «Виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів», розробки занять, програма роботи з батьками, тексти для читання у сімейному колі, морально-етичні ситуації, методичні рекомендації щодо індивідуальної роботи з виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів, інструкції щодо проведення діагностики та використання програми спостереження.

Підготовка вчителів є важливою педагогічною умовою успішного й результативного виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини у навчально-виховному процесі. Водночас подальшого вивчення потребує проблема виховання ціннісного ставлення у дітей молодшого шкільного віку у позаурочній діяльності, розроблення змісту, форм і методів виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів, упровадження інноваційних методик та технологій, спрямованих на виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів, а також питання взаємодії сім'ї і школи у вихованні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

Література

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : [навч. посіб.] / Іван Дмитрович Бех. — К. : Академвидав, 2012. — 256 с. — (Серія «Альма-матер»)
2. Инновационные направления в развитии системы воспитания : [метод. пособ.] / [В. П. Сергеева, Б. А. Кирмасов, Л. С. Подымова, Г. В. Сороковых и др. ; под ред. В. П. Сергеевой]. — М. : Перспектива, 2012. — 248 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. — К. : Освіта, 2012. — 392 с.
4. Рогожникова Р. А. Теория и практика воспитания дисциплинированности школьников на основе ценностного отношения к человеку : дис. ... д-ра ист. наук: 13.00.01 / Р. А. Рогожникова. — Пермь, 1998. — 327 с.
5. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : [посібник для вчителів і методистів початкового навчання] / Олександра Яківна Савченко. — 2-ге вид., переробл. — К. : Богданова А. М., 2009. — 226 с.
6. Синиця І. О. Педагогічний такт і майстерність учителя / І. О. Синиця. — К. : Радянська школа, 1981. — 256 с.
7. Щуркова Н. Е. Новое воспитание в новой школе / [Щуркова Н. Е., Мухин М. И., Желаннова А. В. ; под общ. ред. Н. Е. Щурковой]. — М. : АРКТИ, 2012. — 264 с.

В статье рассматривается проблема подготовки учителей к воспитанию у младших школьников ценностного отношения к человеку. Цель такой подготовки — повышение уровня педагогических знаний, стимулирование педагогической целеустремленности, формирование педагогической наблюдательности, развитие педагогической интуиции, воплощение педагогического оптимизма, чему способствовали лекционные, семинарские и практические занятия. Проведенная работа с учителями положительно сказалась на воспитании у младших школьников ценностного отношения к человеку.

Ключевые слова: младшие школьники, учителя начальной школы, воспитание ценностного отношения к человеку, педагогический опыт, профессиональный рост.

O. P. Tretiak

Training of Teachers for Education of Primary School Children's Value Attitude towards People

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskooho Str., Kyiv, Ukraine)

The article addresses the problem of training teachers for education of primary school children's value attitude to people. The purposes of this training are to increase the level of pedagogical knowledge, to stimulate educational focus, to form pedagogical observation ability, to develop educational intuitions, to implement pedagogical optimism. To achieve these aims, lectures, seminars, and workshops were used. A scientific conference and «pedagogical messages» promoted the exchange of teaching experiences and best practices. An important objective of this work was the formation of humanistic style of communication with younger students, which is characterized by respect for the dignity of the child, the understanding of issues of priority interest, trust and faith in children's abilities and intrinsic strength. The work of teachers had positive impact on the education of primary school children's value attitude to people.

Keywords: primary school children; teachers; education of value attitude to people, teaching experience; professional growth.

References

1. Bekh, I.D. (2012). *Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku* [Personality in the Sphere of Spiritual Development]. Kyiv: Akademvydav.
2. Sergeeva, V.P. (Ed.). (2012). *Innovatsionnye napravleniia v razvitii sistemy vospitaniia* [Innovative Directions in Development of System of Education]. Moscow: Perspektiva.
3. *Navchalni prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv iz navchanniam ukrainskoiu movoiu. 1-4 klasy* [Educational Programs for Secondary Schools with Ukrainian Language Education. 1-4 Grades]. (2012). Kyiv: Osvita.
4. Rogozhnikova, R. A. (1998). *Teoriia i praktika vospitaniia distsiplinirovannosti shkolnikov na osnovie tsenostnogo otnosheniia k cheloveku* [Theory and Practice of Education of Schoolchildren's Discipline on the basis of Value Attitude to People] (Doctoral dissertation, Perm).
5. Savchenko, O Ya. (2009). *Vykhovnyi potentsial pochatkovoï osviti* [Educational Potential of Primary Education] (2nd ed.). Kyiv: Bohdanova A. M.
6. Synytsia, I.O. (1981). *Pedahohichnii takt i maisternist uchitelia* [Pedagogical Tact and Skills of Teacher]. Kyiv: Radianska shkola.
7. Shchurkova, N.E. (Ed.). (2012). *Novoe vospitanie v novoi shkole* [New Education at a New School]. Moscow: ARKTI.